

Радіонов Ю.Д.,
кандидат економічних наук,
начальник відділу адаптації та імплементації міжнародних стандартів,
моніторингу й аналізу у сфері державного фінансового контролю,
Рахункова палата

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ

Радіонов Ю.Д. Економічна сутність бюджетних видатків. У статті досліджуються теоретико-методологічні засади поняття «видатки бюджету». Розкривається економічна сутність видатків бюджету в соціально-економічному розвитку країни. Встановлено, що видатки бюджету є важливим інструментом економічного розвитку, індикатором соціально-економічної політики держави. Проаналізовано динаміку видатків Державного бюджету України за останні роки. Встановлено щорічне недовиконання бюджету за видатками через порушення учасниками бюджетного процесу норм чинного законодавства. Наголошено на необхідності здійснення науково обгрунтованої бюджетної політики у сфері видатків, орієнтовуючись на результативність використання обмежених бюджетних ресурсів та досягнення високих показників соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: бюджет, бюджетна політика, бюджетні видатки, кошти, планування, соціально-економічний розвиток.

Радионо́в Ю.Д. Экономическая сущность бюджетных расходов. В статье исследуются теоретико-методологические основы понятия «расходы бюджета». Раскрывается экономическая сущность расходов бюджета в социально-экономическом развитии страны. Установлено, что расходы бюджета являются важным инструментом экономического развития, индикатором социально-экономической политики государства. Проанализирована динамика расходов Государственного бюджета Украины за последние годы. Установлено ежегодное недоисполнение бюджета по расходам из-за нарушений участниками бюджетного процесса норм действующего законодательства. Отмечена необходимость осуществления научно обоснованной бюджетной политики в сфере расходов, ориентируясь на результативность использования ограниченных бюджетных ресурсов и достижение высоких показателей социально-экономического развития.

Ключевые слова: бюджет, бюджетная политика, бюджетные расходы, средства, планирование, социально-экономическое развитие

Radionov Yu.D. The economic essence of budget expenditures. The article deals with the theoretical and methodological principles of the concept of “budget expenditures”. The economic essence of budget expenditures in the socio-economic development of the country is revealed. It has been established that budget expenditures are an important instrument of economic development, an indicator of the socio-economic policy of the state. The dynamics of expenditures of the State Budget of Ukraine in recent years have been analyzed. Established, the annual non-implementation of the budget for expenditures due to violation of the rules of the current legislation by the participants in the budget process. The necessity of implementing scientifically-based budget policy in the field of expenditures was emphasized, focusing on the effectiveness of using limited budget resources and achieving high indicators of socio-economic development.

Key words: budget, budget policy, budget expenditures, funds, planning, social and economic development

Постановка проблеми. Економічний розвиток неможливий без участі бюджету, адже кошти, зосереджені в бюджеті, є важливим інструментом впливу на динаміку соціально-економічного розвитку країни. З допомогою бюджетних видатків забезпечується підтримка малозабезпечених сімей, здійснюється фінансування окремих галузей: освіти, охорони здоров'я, судової влади, органів правопорядку, формуються основи обороноздатності країни. Бюджетні видатки забезпечують реалізацію численних програм соціального, економічного, культурного розвитку країни, вони впливають на рівень доходів і якість життя громадян, сприяють впровадженню загальної економічної політики держави, що є надзвичайно важливим і актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед учених, які досліджували бюджет і видатки бюджету, відомі праці Е.Б. Аткинсона, С.Л. Брю, Т. Веблена,

К.Р. Макконнелла, В. Нордхауса, Дж.Е. Стігліца, П. Самуельсона та інших. Серед українських учених відомі роботи О.Д. Василика, Л.Є. Клець, І.Г. Благун, М.Л. Бучкович, Р.М. Воронко, Л.В. Лисяк, К.В. Павлюк, І.Я. Чугунова та ін.

Проблема неефективного використання бюджетних видатків в Україні, низька їх результативність негативно відображаються на динаміці соціально-економічного розвитку країни. Такий стан потребує переосмислення ролі і значення бюджетних видатків у модернізації економіки і ставить перед ученими завдання пошуку механізмів щодо ефективного управління бюджетними видатками, забезпечення сталого економічного та соціального розвитку держави. Виходячи із завдань, необхідна теоретико-методологічна переоцінка як економічної категорії, так і значення видатків бюджету у підвищенні добробуту громадян.

Формулювання цілей статті. Метою статті є теоретико-методологічне переосмислення й узагальнення поняття «видатки бюджету», визначення їх економічної сутності та значення у системі регулювання соціально-економічного розвитку країни.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі зазначається, що видатки бюджету є важливим складником загальнодержавних видатків. Вони є виразом економічних відносин, які виникають під час використання державою бюджетних коштів.

За визначенням Л.С. Клець, видатки бюджету – це економічні відносини, на основі яких здійснюється процес використання грошових ресурсів централізованого фонду для виконання державою своїх функцій. Видатки бюджету – це кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум [1, с. 27].

Доволі лаконічне визначення терміну дають І.Г. Благун, Р.М. Воронко, М.Л. Бучкович. На їх думку, видатки бюджету – законодавчо визначені норми і напрями використання бюджетних коштів [2, с. 31]. Автори переконані, що соціально-економічна суть бюджетних асигнувань визначається: природою і функціями держави, рівнем розвитку країни, формою надання бюджетних трансфертів, розгалуженістю зв'язків державного бюджету з національною економікою.

Бюджетний кодекс України розділив поняття «витрати бюджету» та «видатки бюджету». Згідно з цими нормами (п. 13 ст. 2), видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом [3]. У Бюджетному кодексі зазначено, що до видатків бюджету не належать: *погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування; компенсація частини суми штрафних (фінансових) санкцій, що перераховується покупцям (споживачам) за рахунок штрафних (фінансових) санкцій, застосованих органами, що контролюють справляння надходжень бюджету, за наслідками проведеної перевірки за зверненням або скаргою покупця (споживача) про порушення платником податків установленого порядку проведення розрахункових операцій* [3].

Бюджетні видатки є індикатором соціально-економічної політики держави. Економічна сутність формування видатків бюджету полягає в необхідності вирішення складних завдань, які виникають в економічній життєдіяльності країни. За допомогою видатків бюджету держава виконує свої функції та регулює економічні та соціальні процеси.

Як зазначають відомі вчені, видатки бюджетів за своєю економічною сутністю є інструментом розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду держави та його використання за цільовим призначенням для забезпечення суспільного добробуту. Зміст і характер бюджетних витрат полягає у забезпеченні потреб діяльності держави [4, с. 123].

Аналогічної думки дотримується К.В. Павлюк. Зокрема, автор стверджує, що видатки бюджетів за своєю економічною сутністю є інструментом роз-

поділу і перерозподілу централізованого грошового фонду держави та його використання за цільовим призначенням для зростання суспільного добробуту. Зміст і характер бюджетних видатків полягає у забезпеченні виконання державою своїх функцій. Призначення бюджетних видатків слугує задоволенню найважливіших потреб суспільства у розвитку економіки і соціальної сфери, державного управління, оборони, забезпечення громадського порядку, безпеки держави тощо [5, с. 136].

Першочергово виникнення видатків бюджету продиктовано реальною необхідністю держави виконувати свої завдання і функції, які йому делегує суспільство. У стародавні часи держава була органом насильства, експлуатуючи знедолений клас і захищаючи привілейований, панівний клас. Її основними функціями були збереження і зміцнення існуючого ладу, форм власності, оподаткування населення та тримання його у покорі. У країнах Давнього Сходу на державу були покладені економічні функції щодо прокладання доріг, запровадження єдиного грошового обігу, будівництва іригаційних споруд. За умов розвитку капіталізму держава перестала бути лише елементом надбудови і стала невід'ємним елементом базису.

Таким чином, від початку створення держави і подальшого її розвитку економічні функції з роками розширювались і поглиблювались, і саме на державу покладалась і надалі покладається ключова функція економічного розвитку – процес відтворення.

Слово «функція» походить від латинського «function» і означає виконання, здійснення. Згідно з визначенням Економічного енциклопедичного словника за редакцією С.В. Мочерного, це слово, поміж іншого, означає роль певного економічного або соціального інституту, їх призначення, обов'язки окремого суб'єкта або групи суб'єктів, коло їхньої діяльності [6, с. 525].

Функції держави – це основні напрями діяльності держави, у них відбивається її сутність, соціальне призначення, цілі та завдання у сфері управління економікою та суспільством у певних формах і певними методами [7, с. 42].

На нашу думку, функції держави є відображенням її стану розвитку, демонстрацією соціально-економічних пріоритетів, яких країна прагне досягти, застосовуючи відповідні важелі і механізми впливу на економіку, в тому числі за допомогою видатків бюджету.

Практичним проявом реалізації державою функцій є її економічна політика, яка включає: *загальнодержавні цілі; фінансову політику; фіскальну політику, що включає доходи і видатки бюджету; боргову політику (залучення позик, зовнішньоекономічної заборгованості); торгівлю та валютну політику; репрофілювання виробництва і забезпечення структурної перебудови економіки з метою підвищення її ефективності; ефективне використання наявних ресурсів (надр, капіталу, трудових ресурсів, майна)* тощо.

Бюджетні видатки як інструмент реалізації бюджетної та економічної політики держави досить часто підпадають під дію зовнішніх факторів впливу, (зокрема, й великого бізнесу, промислових корпорацій, які впливають на обсяги і структуру бюджетних видатків).

На думку К.В. Павлюк, видатки державного бюджету за своєю економічною сутністю є інстру-

ментом досягнення вищого критерію справедливості, корисності й ефективності для суспільства загалом і для кожного громадянина зокрема [5, с. 155].

Економічна сутність формування видатків бюджету тісно пов'язана з розвитком держави і виконанням нею економічних та соціальних завдань. Проте держава не завжди ефективно виконує покладені на неї функції. Забезпечити позитивний результат і сталу динаміку економічного та соціального розвитку можливо за дотримання принципу науково-обґрунтованої прогнозованості своєї діяльності.

У кінці ХХ ст. в розвинутих країнах була порушена економічна стабільність, що призвело до спаду економіки, зростання рівня безробіття та інфляції, що негативно позначилося на темпах відновлення виробництва, соціально-економічного розвитку. Причиною цієї економічної дестабілізації стала сама держава, оскільки держава, реалізуючи економічну політику, значну частку бюджетних видатків спрямовує не в реальну економіку, а на утримання бюрократичного апарату, що наочно демонструє відмінність роботи ринкового механізму з правилом «невидимої руки» від державного втручання в економіку і фінансування державного апарату. Державний апарат являє собою «бюрократичну машину», яка стримує розвиток конкуренції і не забезпечує економічне зростання. Крім того, видача державним апаратом законодавчих актів, численних розпоряджень, директив, постанов, встановлення нових тарифів і нормативів, що регулюють економічну діяльність, іноді дає негативні наслідки для економіки. Таким чином, державний апарат, отримуючи значну частку бюджетних видатків на своє утримання, несе в собі серйозні виклики для економічного розвитку. У цій ситуації суспільство як платник податків вимушене платити високу ціну, що часто негативно позначається на темпах розвитку економіки і соціальної сфери.

Держава, використовуючи бюджетні видатки через бюджетну систему, не завжди дотримується принципу ефективності управління та використання ресурсів. У цій ситуації, виникає необхідність скорочення бюджетних видатків на державне управління. Цілком слушною, на наш погляд, є думка О.Д. Василика та К.В. Павлюк із приводу того, що видатки бюджету на державне управління повинні узгоджуватись із завданнями адміністративної, конституційної реформ [4, с. 129]. Проведення в Україні зазначених реформ підвищить ефективність державного управління, забезпечить неухильне дотримання законодавчих норм, зробить прозорою систему управління видатками і,

можливо, наблизить систему управління до стандартів високорозвинених, демократичних країн.

Міжнародна практика свідчить, що бюджетні видатки доцільніше перерозподіляти між пріоритетними секторами економіки, тим самим здійснювати фінансове оздоровлення підприємств реального сектору, створювати сприятливі макроекономічні умови для зростання економіки і надходжень до бюджетів. За допомогою видатків бюджету держава впливає на рівень зайнятості населення, поживлення ділової активності, стимулює попит, макроекономічне зростання, регулює цінову політику (рис.).

Механізм державного втручання в управління та бюджетне регулювання економіки впливає на появу нових суб'єктів господарювання, формує основу їх подальшого існування, перепрофілювання, контроль тощо. Механізм управління макроекономічних, соціально-економічних процесів за допомогою видатків бюджету в кожній країні є різним. Причиною цієї різнобічності є неоднакові підходи у методах формування і використання видатків бюджету. Наприклад, в Україні формування видатків під час затвердження державного бюджету має чітко виражений політичний підтекст, де партії лобіюють вузькопартійні інтереси, які не завжди збігаються із загальнодержавними викликами і проблемами. Крім того, має місце недосконалість механізмів ефективного бюджетного управління, регулювання та інші проблеми перехідної економіки, що негативно відображається на ефективності та результативності бюджетних видатків. Незрілість регуляторних механізмів, нестворення відповідних інститутів, невміння і небажання чиновників державного апарату ефективно координувати економічну діяльність суб'єктів господарювання привели до утворення в державі квазіринку.

З цього приводу, на думку академіка В.М. Гейця, майбутнє української економіки полягає в необхідності поглиблення ринкових трансформацій і забезпечення на їх основі успіху подальших демократичних перетворень, які є можливими завдяки подоланню квазіринковості шляхом розвитку ринкової інфраструктури у всіх сферах і видах діяльності [8, с. 17].

У Бюджетному кодексі України передбачено розмежування видатків бюджету між державним бюджетом і місцевими бюджетами (глава 14). Статтею 87 Бюджетного кодексу визначаються видатки, що здійснюються з Державного бюджету України, зокрема на: *державне управління (Президента України, законодавчу та виконавчу владу); судову владу; міжнародну діяльність; фундаментальні та прикладні дослідження і сприяння науково-технічному прогресу державного значення,*

Рис. Вплив бюджетних видатків на економіку країни

Джерело: побудовано автором

міжнародні наукові та інформаційні зв'язки державного значення, оплату послуг із підготовки наукових кадрів у наукових установах на умовах державного замовлення; національну оборону (крім заходів та робіт із мобілізаційної підготовки місцевого значення); правохоронну діяльність, забезпечення безпеки держави та цивільний захист населення і територій тощо.

Бюджетні видатки спроможні позитивно впливати на економічний ріст, пріоритетне фінансування наукових досліджень і розробок, розвиток прогресивних галузей економіки, оптимізацію структури матеріального відтворення, врегулювання диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів. У цьому контексті і проявляється регулююча роль видатків бюджету. Стимулююча роль видатків проявляється під час сприяння розвитку підприємницької діяльності, забезпечення кадровими ресурсами окремих галузей економіки, забезпечення динаміки інвестиційному процесу.

Для кожної сучасної країни ключовим пріоритетом бюджетних видатків завжди будуть видатки, спрямовані на соціальний захист незахищених верств населення, розвиток соціальної інфраструктури та інвестиції в людський капітал. Саме за цими ознаками формується характеристика видатків «соціального бюджету», який певною мірою відповідає соціальній політиці держави.

У бюджеті часто передбачаються асигнування на компенсацію втрат населенню від росту цін в умовах їх лібералізації. Наприклад, у 2017 році вдвічі збільшилися видатки Державного бюджету України на субвенцію місцевим бюджетам для надання пільг і житлових субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, насамперед за рахунок збільшення кількості домогосподарств, які внаслідок низької платоспроможності отримали субсидії.

У цьому контексті К.В. Павлюк наголошує, що в Україні діяльність держави у соціальній сфері має надзвичайно важливе значення для суспільства. Це зумовлено як різким падінням доходів переважної більшості населення під час переходу до ринкової економіки, так і традиційною орієнтацією громадян на одержання соціальних послуг саме від держави [5, с. 148].

Аналіз економічної літератури свідчить, що більшість дослідників вважає, що економічна сутність видатків бюджету проявляється у різних видах видатків, кожен з яких має якісну та кількісну характеристику. Причому кількісна характеристика відображає величину, а якісна – економічну природу явища і дає змогу встановити призначення бюджетних видатків.

Видатки бюджету забезпечують реформування галузей економіки з метою їх модернізації, осучаснення, тим самим підвищується якість надання соціальних послуг. Крім того, бюджетні видатки спрямовуються на інвестування, наприклад, об'єктів соціальної інфраструктури.

Під час реалізації бюджетної політики важливо, щоб бюджетні видатки формувалися відповідно до затверджених в бюджеті макропоказників, а кошти спрямовувалися за цільовим призначенням.

Цільове спрямування коштів означає, що бюджетні видатки здійснюються суворо за цільовим призначенням відповідно до напрямів витрат, передбачених у кошторисах і фінансових планах [4, с. 137].

Аналіз виконання Державного бюджету України свідчить про суттєві проблеми формування видатків бюджету. Наприклад, у 2014 році держбюджет виконувався в умовах спаду економіки на 6,8%, в умовах, коли розпочалась антитерористична операція на сході країни, і бюджет не було виконано як за доходами так і за видатками. Так, доходи бюджету зросли порівняно з 2013 роком на 5,3%, або на 17,9 млрд грн., і фактично становили 357,1 млрд грн., тобто 94,5% затвердженого законом про державний бюджет обсягу надходжень (377 млрд 821,6 млн грн). Видатки бюджету порівняно з 2013 роком зросли на 6,6% (26,8 млрд грн) і становили 430,2 млрд грн., або 97,4% обсягу, передбаченого законом про бюджет. З цих видатків державного бюджету, третину було надано місцевим бюджетам – 130,6 млрд грн. у вигляді трансфертів, що становило 56,4% доходів місцевих бюджетів і більше на 4,0%, ніж було виділено у 2013 році. Місцеві бюджети спрямували ці кошти на різні види допомог, пільг і субсидій населенню, оплату праці. Слід зазначити, що у 2014 році відбулося зниження на 6,5% реальної заробітної плати, державних соціальних гарантій і водночас – зростання споживчих цін. Таким чином, державний бюджет виконано з дефіцитом у 78,1 млрд грн., або на 11,9% менше плану (10,6 млрд грн).

У 2015 році спад економіки продовжився, в умовах галопуючої інфляції (ціни зросли в понад 20% на рік) знецінилася гривня, що вплинуло на рівень життя простих українців. Доходи бюджету за рахунок інфляції зросли на 2,7 млрд грн. планового показника і становили 534,7 млрд гривень. Зростання доходів відбулося також за рахунок змін до податкового і бюджетного законодавства (зокрема, збільшення нормативів зарахування окремих податків до державного бюджету, підвищення ставок деяких податків, запровадження нових платежів. Видатки державного бюджету виконані у сумі 576,8 млрд грн. (99,2% від плану) і майже третина – у кінці бюджетного року (листопад-грудень). Недовиконання видатків загального фонду становило 9,9 млрд грн. (1,8%). Причиною недовиконання бюджету став несвоєчасний розподіл деякими головними розпорядниками коштів та невикористання відкритих асигнувань. Крім того, Державна казначейська служба з різних причин не відкривала за деякими бюджетними програмами асигнувань для проведення видатків у запланованих обсягах. Кошти резервного фонду державного бюджету всупереч ст. 24 Бюджетного кодексу спрямовувалися на заходи, які можна було передбачити під час складання проекту бюджету.

У 2016 році бюджет виконувався в умовах зростання економіки, надпрогнозованого зростання цін і девальвації. Водночас пріоритет реального валового внутрішнього продукту становив 2,3%. Доходи державного бюджету становили 616,3 млрд грн. (97,6%), а видатки бюджету виконані на 96,7% від плану (684,7 млрд грн). Чинниками, які негативно вплинули на стан виконання державного бюджету за видатками, були, зокрема: неналежна організація окремими учасниками бюджетного процесу проведення видатків, оскільки перерозподіл бюджетних призначень за українською практикою здійснювався в кінці року, до того ж, Кабінетом Міністрів України несвоєчасно прийнято низку нормативно-правових актів, необхідних для реалізації закону про державний бюджет.

У 2017 році стан виконання державного бюджету за дев'ять місяців засвідчив, що темпи зростання економіки уповільнилися, проте прискорилися інфляційні процеси. Доходи державного бюджету за січень-вересень становили 585,8 млрд грн. (74,4% від плану) і порівняно з аналогічним періодом 2016 року зросли в 1,4 раза. За цей період видатки державного бюджету становили 571 млрд 93,9 млн грн. (66,4% від плану). План видатків загального фонду державного бюджету не виконано на 9,7%. Причиною невиконання стала неналежна організація виконання учасниками бюджетного процесу більшості бюджетних програм. Частка трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам зросла до 55,3%. Наприклад, у шістнадцяти з двадцяти п'яти регіонів України ця частка становила 60,0%, а у чотирьох регіонах цей показник становив 70,0%, тим самим посилилася залежність місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету. Субвенції з державного бюджету спрямовувалися на соціальний захист населення, зокрема, для надання пільг і житлових субсидій на оплату житлово-комунальних послуг. У цьому періоді не виконано плану надходжень від приватизації державного майна, що викликало необхідність їх заміщення з інших джерел.

У 2018 році передбачено збільшення видатків з державного бюджету на 12,7% порівняно з 2017 роком. Ці кошти, як і в 2017 році, заплановано спрямувати на оборону, забезпечення громадського порядку, безпеку, судову владу, обслуговування державного боргу і надання трансфертів місцевим бюджетам. Згідно з внесеними до Бюджетного кодексу змінами щодо передачі окремих видатків місцевим бюджетам, Уряд запропонував здійснювати видатки з місцевих бюджетів на надання пільг населенню для оплати житлово-комунальних послуг.

Характерною ознакою майже щорічного недовиконання Державного бюджету України за видатками є: несвоєчасне затвердження Кабінетом Міністрів України порядків використання коштів державного бюджету, невчасне здійснення розподілів бюджетних призначень між адміністративно-територіальними одиницями, напрямками (об'єктами, заходами). Дослідження показало, що невчасно затверджуються порядки й умови надання окремих субвенцій, що не сприяє проведенню видатків у запланованих обсягах, а тривала підготовка документів, необхідних для державних закупівель, низький рівень виконання плану надходжень від приватизації державного майна і державних запозичень, зумовлюють необхідність їх заміщення іншими джерелами для забезпечення виконання в запланованих обсягах видатків державного бюджету.

Роль держави у соціально-економічному розвитку визначається часткою видатків бюджетів у ВВП. Як свідчать дані таблиці, частка видатків зведеного бюджету у ВВП з 2004 по 2017 роки в основному

зростала. Хоча, наприклад, у 2007 році порівняно з 2006 роком цей показник знизився на 0,8 відс. пункту, у 2011 році порівняно з 2010 роком – на 2,9 відс. пункту, у 2014 порівняно з 2013 роком – на 1,5 відс. пункту. Такі коливання можна пояснити складними процесами, які відбулися у державі і бюджетній системі України.

Незважаючи на проблеми економіки, виконання державою функцій потребує стабільного фінансового забезпечення. Аналізуючи видатки зведеного бюджету України, зазначимо, що найбільше асигнувань виділяється на освіту. Наприклад, у 2017 році ця сфера становила 7,2% ВВП, якщо ж порівнювати цей показник, наприклад, з 2013 роком то він зменшився на 0,1 відсоткового пункту (7,3%). Пенсії у 2017 році теж зменшилися на 0,3 відс. пункту порівняно з 2013 роком. Загалом у структурі видатків зведеного бюджету 2017 року найбільше видатків спрямовано на соціальний захист (5,4%), медицину (4,0%), правоохоронні органи (3,4%), чиновницький апарат (2,4%), транспорт (2,2%), комунальне господарство (1,1%), культуру та спорт (1,0%). Слід зазначити, що останніми роками, зокрема після російської агресії у 2014 році, виросли видатки на оборону, паливно-енергетичний комплекс України. Так, у 2013 році частка видатків зведеного бюджету на збройні сили становила 1,0% ВВП, а у 2017 році цей показник зріс на 2,0 відс. пункту і становив 3,0% ВВП. Те саме стосується паливно-енергетичного комплексу: якщо у 2013 році цей показник становив 0,1% до ВВП, то у 2017-му – 1,1%, тобто зріс на 1,0%.

В умовах сучасного розвитку національної економіки важливий не обсяг видатків, а ефективність використання бюджетних ресурсів на першочергових заходах та програмах.

Структура видатків змінюється залежно від тих глобальних зовнішніх і внутрішніх викликів, які постають перед державою, і тієї соціально-економічної політики, яку держава реалізує. На структуру видатків впливають економічні можливості бюджету, тобто потенціал. У Державному бюджеті України, хоч і виділяється значна частка на соціальний захист населення, проте цього недостатньо для вирішення роками накопичених проблем.

Склад і структура видатків, наприклад, державного бюджету визначається економічним змістом і завданнями, які стоять перед державою на сучасному етапі соціально-економічного розвитку, і є індикатором соціально-економічної політики держави.

Обмеженість видатків бюджету обумовлює встановлення ліміту видатків державного і місцевих бюджетів, що визначається відповідними органами, які уповноважені здійснювати бюджетне планування для фінансування бюджетних програм.

На нашу думку, бюджетне планування – комплекс обґрунтованих заходів, які використовуються у

Таблиця

Питома вага видатків зведеного бюджету України до ВВП

Роки	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Видатки до ВВП, %	29,3%	32,1%	32,2%	31,4%	32,6%	33,6%	34,9%
Роки	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Видатки до ВВП, %	32,0%	34,9%	34,9%	33,4%	34,3%	35,1%	42,5%

Джерело: побудовано автором за даними [9]

бюджетному процесі із застосуванням різних підходів з визначення показників надходжень і видатків бюджету.

Як наголошує І.Я. Чугунов, у процесі перспективного бюджетного планування створюються умови для розв'язання найбільш важливих завдань державного впливу на економічний розвиток [10, с. 202]. Якісне планування і прогнозування, що базується на реальних фінансових показниках і достовірній інформації, дає можливість більш чітко координувати пріоритетний курс і досягати кращих результатів економічної діяльності. На нашу думку, державне регулювання з допомогою бюджетних видатків темпів соціально-економічного розвитку в нинішніх умовах розвитку економіки набуває особливої ваги та актуальності. Бюджетне регулювання є складником бюджетної політики, що суттєво впливає на динаміку суспільного розвитку, активізацію інвестиційно-інноваційного процесу, зростання якості і кількості суспільних благ.

Коригування структури бюджетних видатків є доцільним і виправданим залежно від фінансових можливостей бюджету, пріоритетних напрямів бюджетної політики та стану економічного і соціального розвитку країни. Дієвість бюджетних видатків визначається ефективністю їх використання, впливом на вирівню-

вання дисбалансів соціально-економічного розвитку регіонів, вирішення складних завдань трансформаційних змін в економіці та суспільному житті.

Висновки. Бюджетні видатки відіграють ключову роль у функціонуванні усієї бюджетної системи, є необхідною умовою становлення і розвитку держави, її економіки, соціальної сфери, формування передумов для зростання добробуту населення. Економічна сутність видатків бюджету полягає в необхідності вирішення важливих завдань, які виникають в економічній життєдіяльності країни. З допомогою видатків бюджету держава виконує свої функції та регулює економічні та соціальні процеси.

Проведене дослідження показало, що бюджетна політика у сфері видатків має бути послідовна та обґрунтована, забезпечувати спрямування обмежених бюджетних ресурсів на пріоритетні цілі суспільного розвитку. Підвищення ефективності та результативності бюджетних видатків потребує чітких дій, збалансованості бюджету, дотримання макроекономічних показників, обґрунтованого планування видатків, щоби стабілізувати фінансову систему та забезпечувати конкурентоспроможність вітчизняної економіки, а також сприяти зростанню рівня і якості життя громадян.

Список використаних джерел:

1. Клець Л.С. Бюджетний менеджмент. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 640 с.
2. Благун І.Г., Воронко Р.М., Бучкович М.Л. Бюджетний менеджмент: Навч. посібник Львів: «Магнолія-2006», 2017. 224 с.
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-V. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
4. Василик О.Д., Павлюк К.В. Бюджетна система України: Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.
5. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України: Монографія. К.: НДФІ, 2006. 584 с.
6. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.2 / За ред. С.В. Мочерного. Львів: Світ, 2006. 568 с.
7. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: [моногр.] /Л.В. Лисяк. К.: ДННУ АФУ, 2009. 600 с.
8. Геєць В.М. Подолання квазіринковості – шлях до інвестиційно орієнтованої моделі економічного зростання // Економіка України. – 2015. № 6. – С. 4–17
9. Видатки бюджету України. URL: <http://cost.ua/budget/expenditure/>
10. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання: [Навч. посіб.]. К.: НДФІ, 2005. 259 с.